

Kalkningens historia

16 november 2022

Johan Ahlström, Havs- och vattenmyndigheten

Havs
och Vatten
myndigheten

Försurningen upptäcks

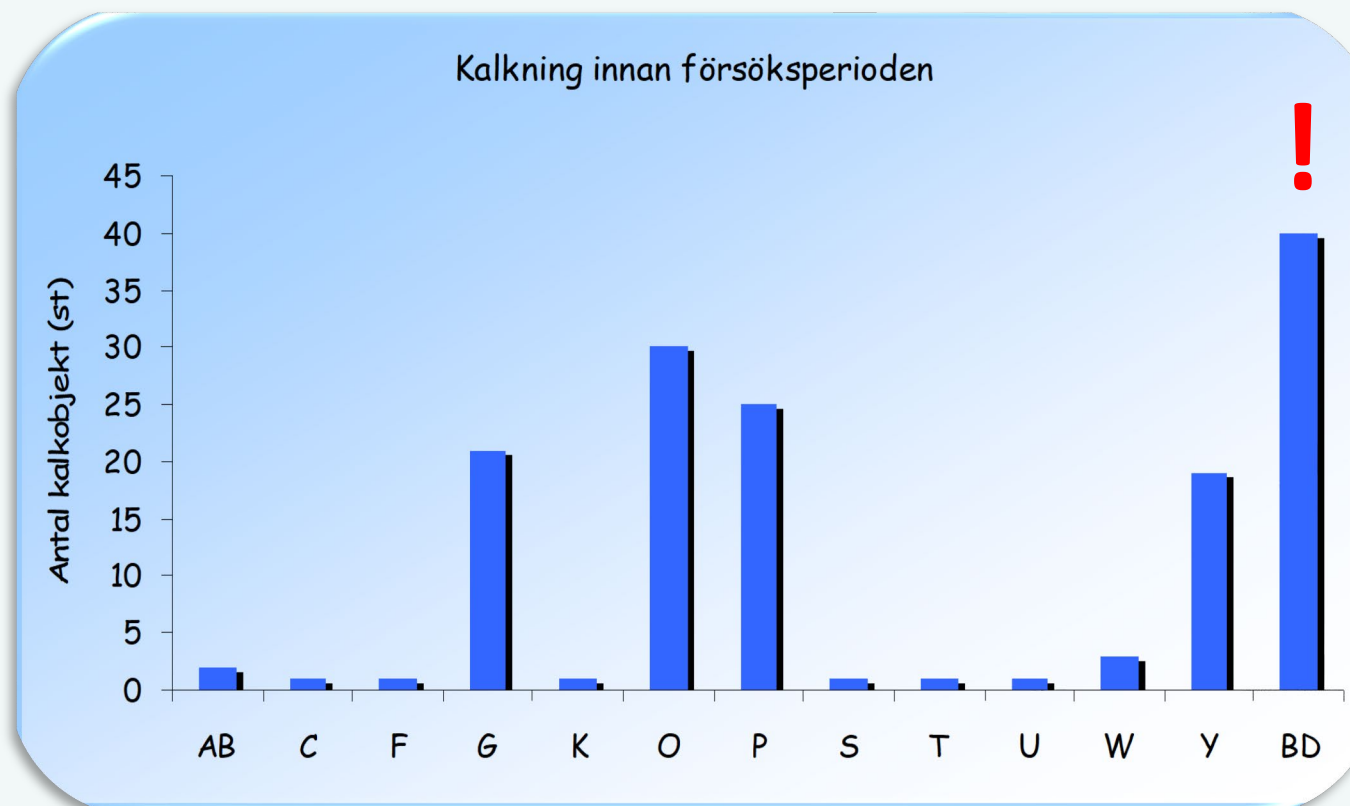
Samband mellan utsläpp i Europa och försurning av sjöar i Sverige

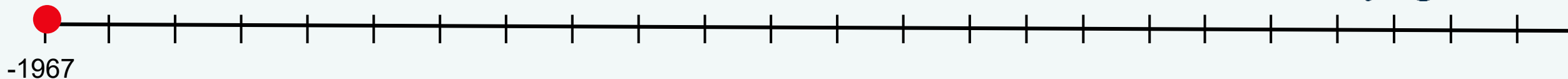
Den 24 oktober 1967 publicerade Dagens Nyheter Svante Odéns artikel om nederbördens försurning. Den blev startpunkten för decennier av debatt, forskning, förhandlingar och motåtgärder.

Havs
och Vatten
myndigheten

Kalkning påbörjas

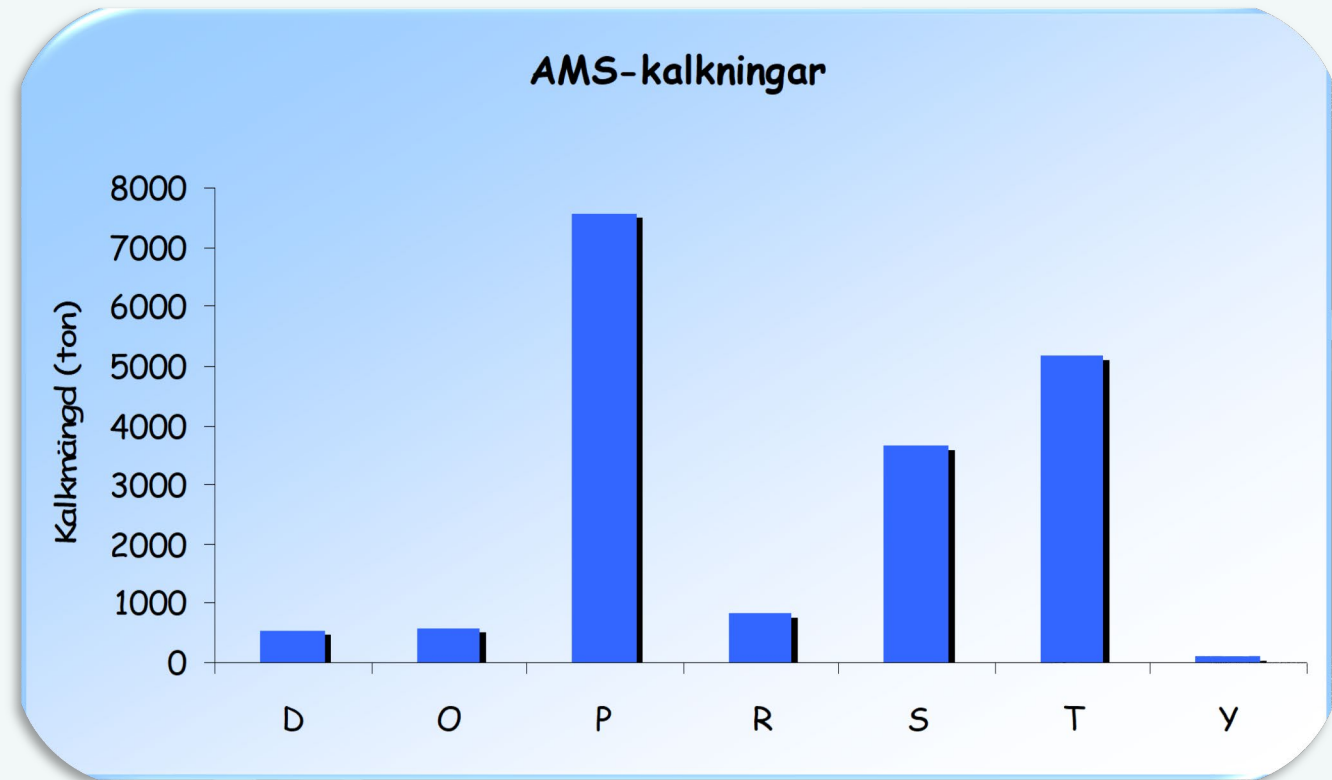

Havs
och Vatten
myndigheten

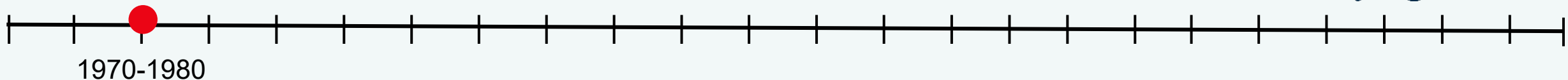

Kalkning i AMS regi

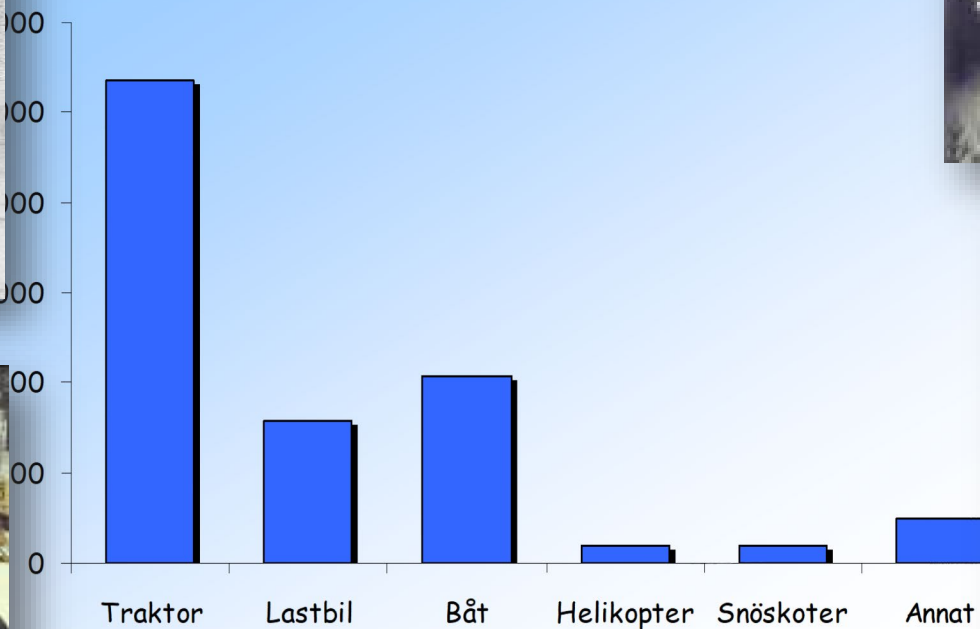
P=Älvsborgs län och
R=Skaraborgs län, numera
delar av Västra Götalands län

Havs
och Vatten
myndigheten

Försöksperioden

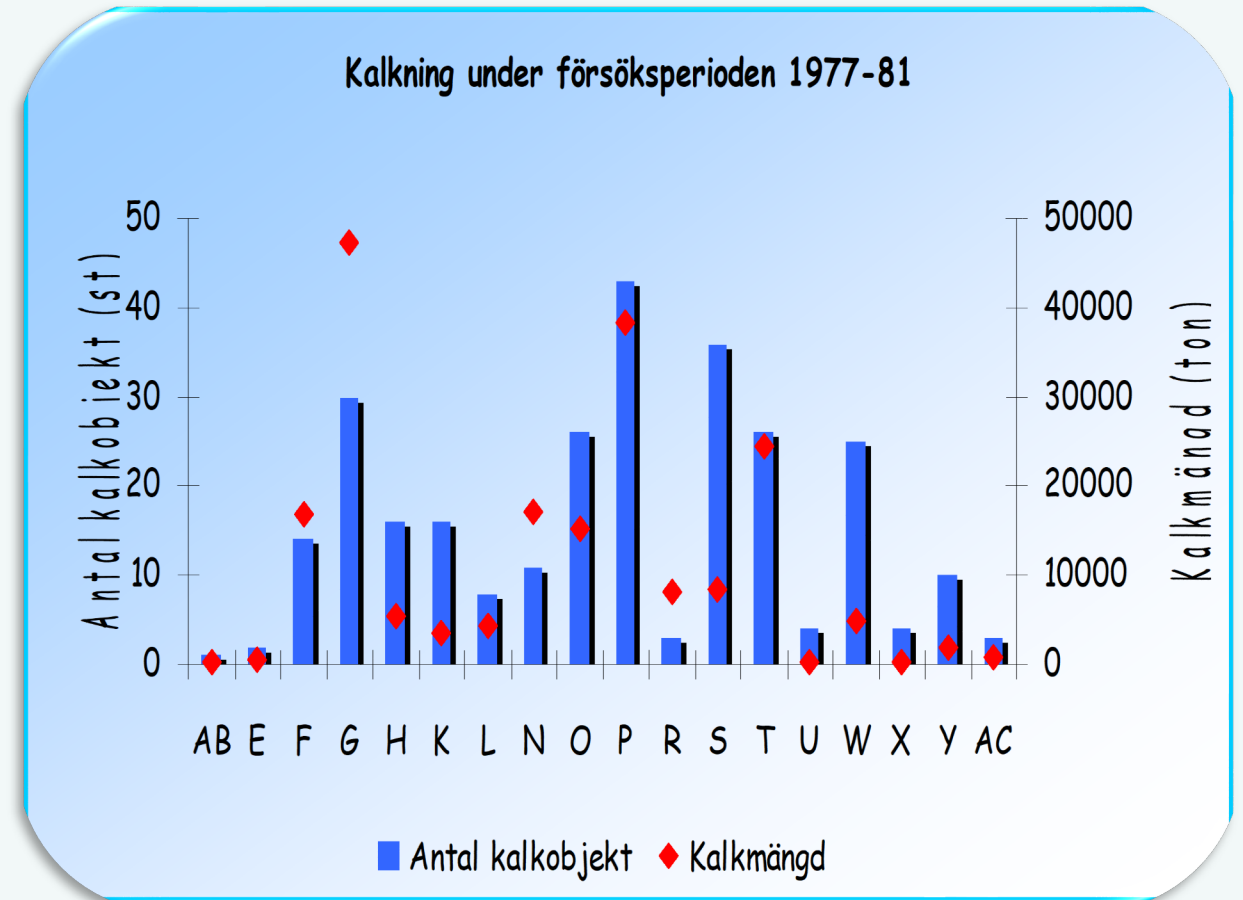
Havs
och Vatten
myndigheten

1977-1981

Försöksperioden

Fiskeristyrelsens och Naturvårdsverkets slutsatser

- » Resultaten överväldigande positiva
- » Fortsatt verksamhet i stor skala

Havs
och Vatten
myndigheten

1977-1981

Åtgärder mot Försurning

Förslag om statsbidrag till
kalkning
(Norge innfør statsbidrag
till kalkning 1983)

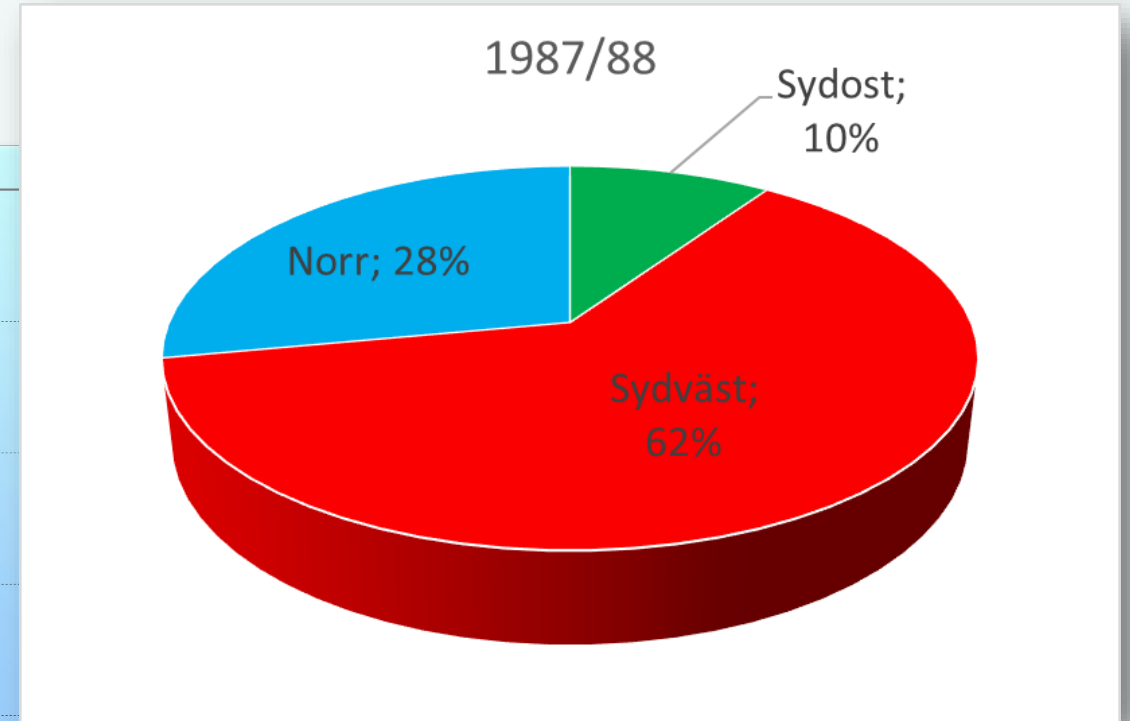
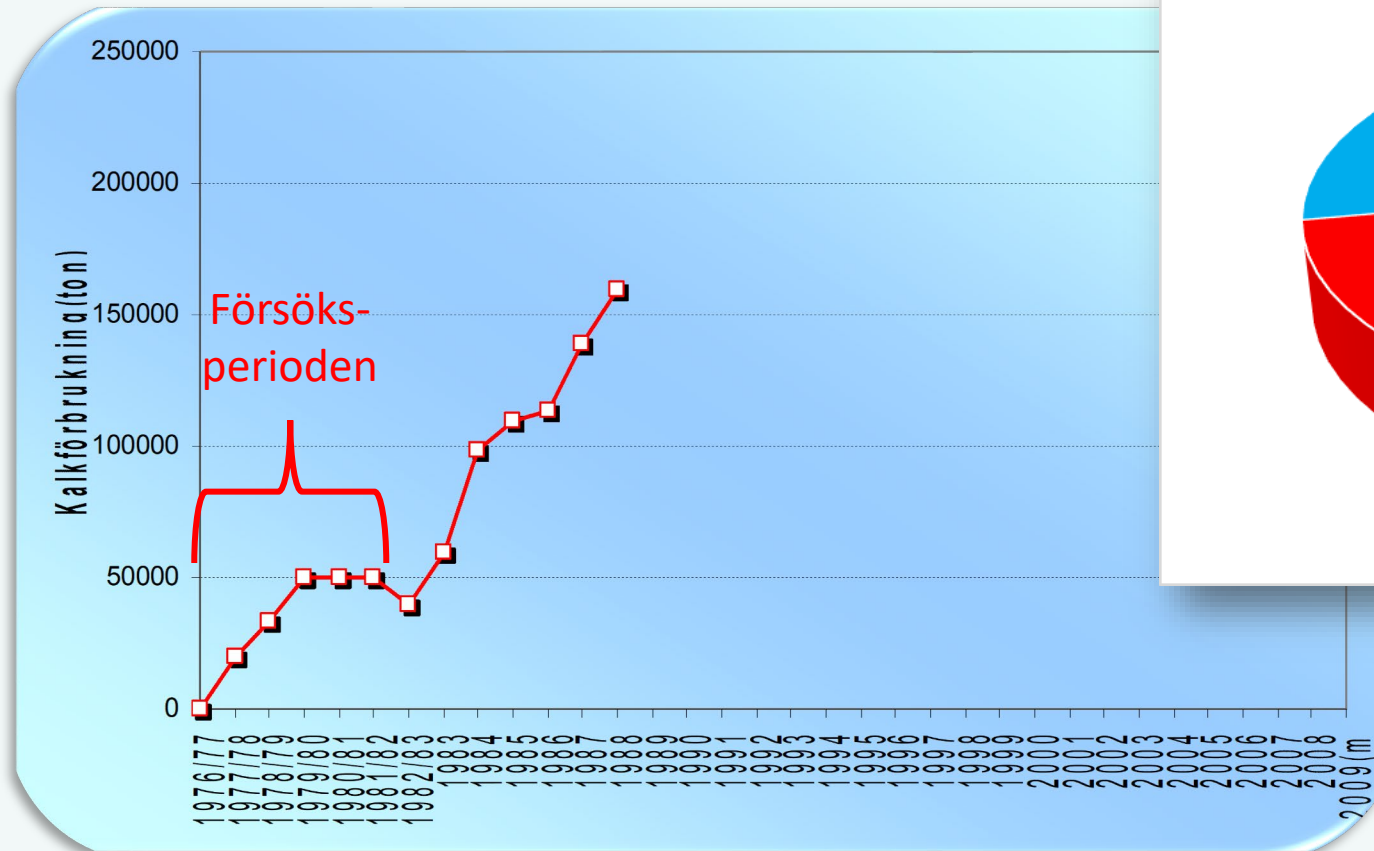
Regeringens
proposition
1981/82:151

Åtgärder mot
försurningen

Havs
och Vatten
myndigheten

1982

Statsbidragsperiodens början

Havs
och Vatten
myndigheten

1982-1988

Styrdokument och konferenser

Informations-
och
samrådsdagar

- » Myndigheter
- » Forskare

Havs
och Vatten
myndigheten

1983

Styrdokument och konferenser

Första kalkningsmässan

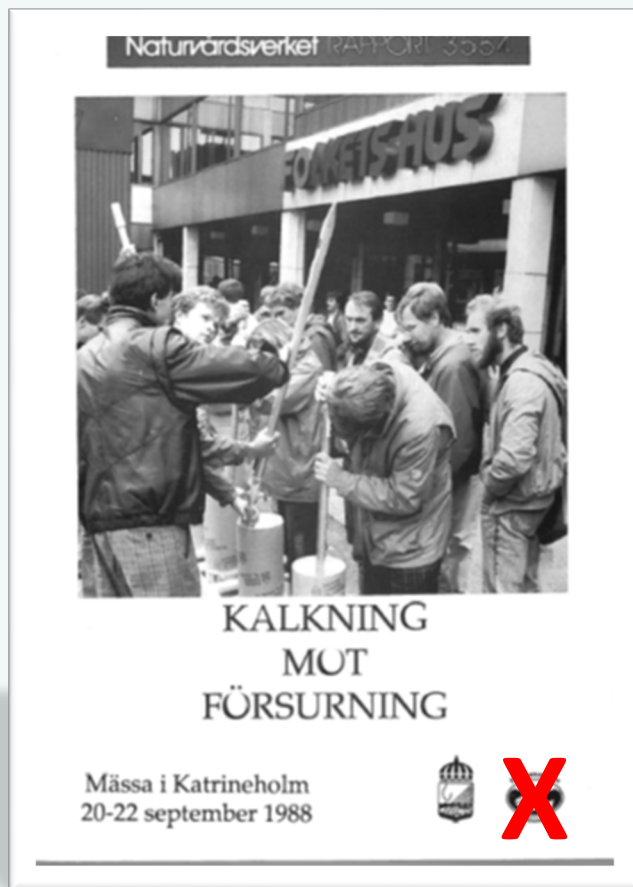
- » Myndigheter
- » Forskare
- » Entreprenörer
- » Konsulter

Havs
och Vatten
myndigheten

1985

Allmänna Råd 88:3

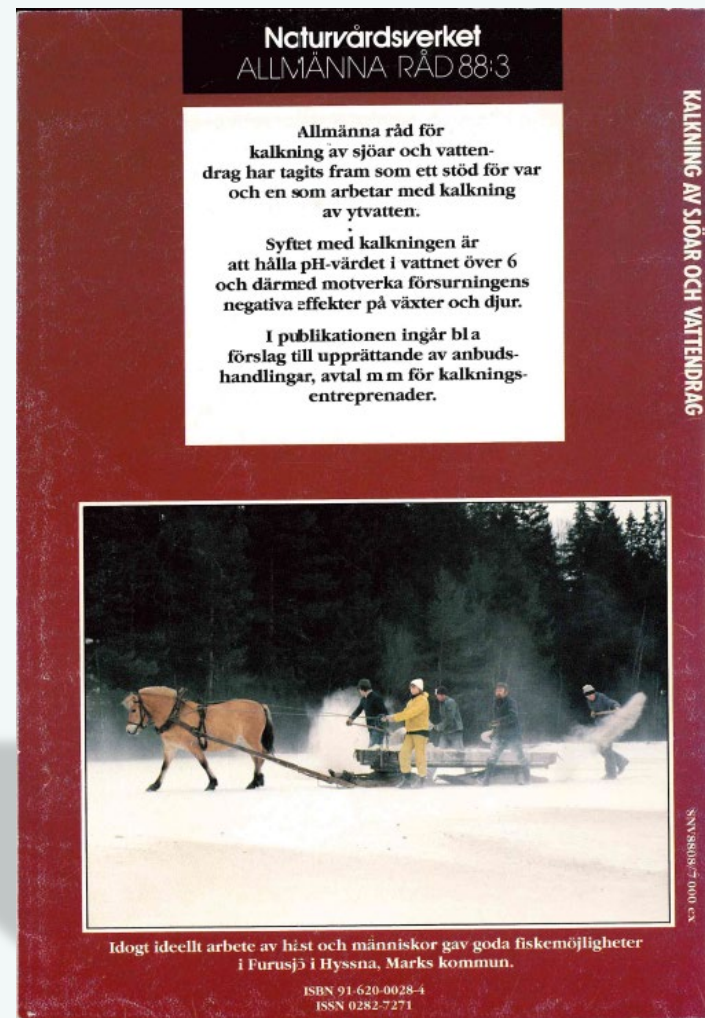

500 deltagare!

Kalkmässa i Katrineholm

Kalkning av vattensystem

- » Våtmarkskalkning
- » Doserare
- » Uppföljning

Havs
och Vatten
myndigheten

1988

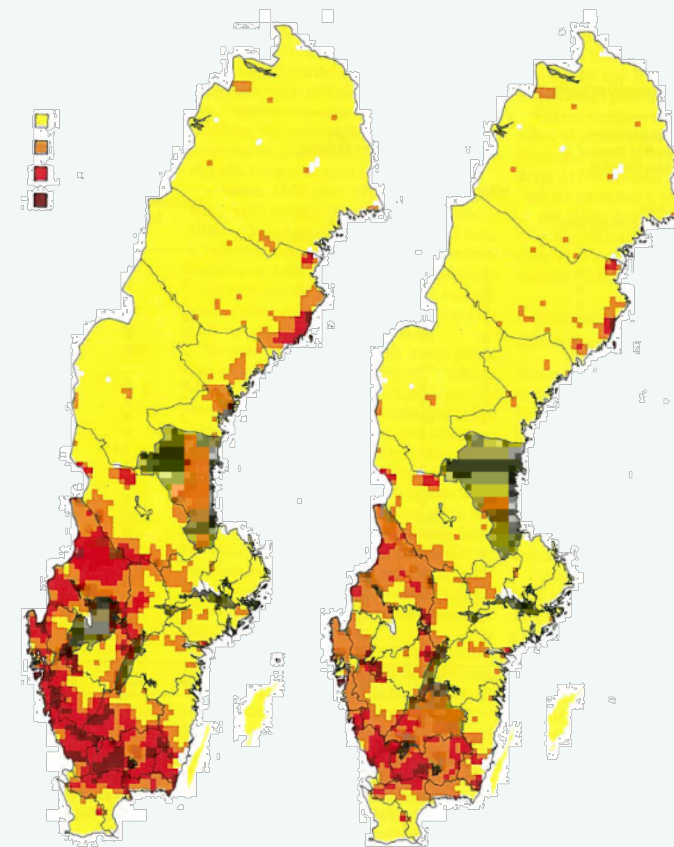
Monitor 12

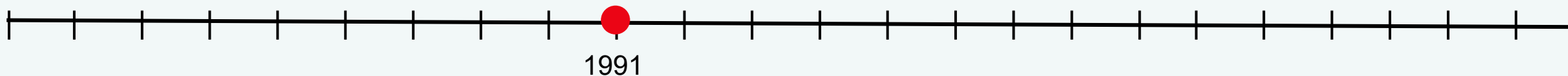
En jämförelse mellan försurning och kalkning

- » Baserad på Riksinventeringen 1990 – 4 017 sjöar
- » Ca 80 % försurade
- » Ca 31 % överkalkade

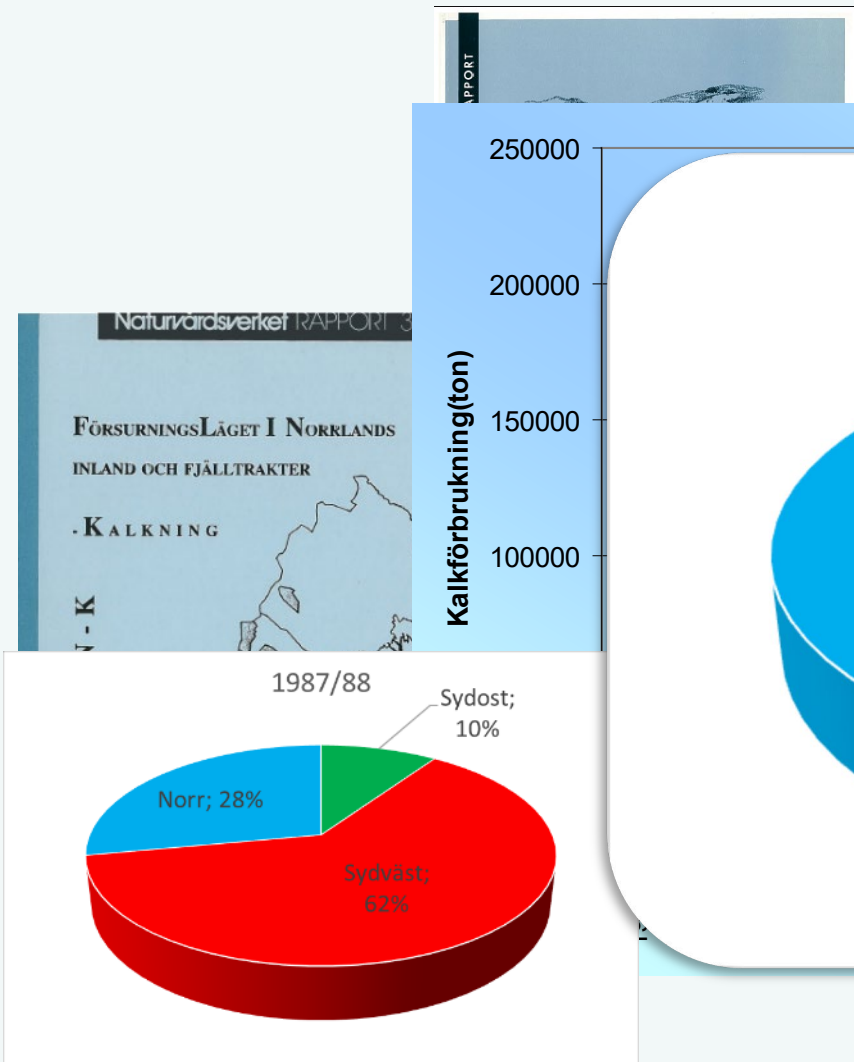
Utan kalkning   Med kalkning

Havs
och Vatten
myndigheten

Kalkning i Norrland

Dyster rapport om försurningen

"Fisken chanslös mot smältvattnet"

Än hade jag hållit i år flockningar av utsläppta metaller som kommer upp till ytan, sen råda det på det här på bara ett år, berättar Erik Olofsson.

på några timmar

Indet i normal ligger runt 2,5. ide områdena der 4,0.

är fisken när allt smält är lägst kri- Då kan alkali- framtiskt att fis- ure några tim- inte har cham- klargör Erik gör också att n urlakan från får rör det sig run- kimen. De ingoängen på n förtärr. In- in smältglänsa i att leva av. är knottlarver av daggländor le insekter som det enda möjli-

ga och effektiva medlet mot försurningskuderna. Erik Olofsson fruktar att mangon, som det finns rikligt av i den härjedabaka berggrunden, kommer att urlakan i vatten- täktena om försurningen får förgå.

Måningar har visat att för- surningen beror bländt på vate- velyra, vilket i sin tur indika- rar att det rör sig om fabriks- utsläpp. Sälptenrys indika- rar att det rör sig om biva- gner. Utsläppen kommer med de sydliga vindarna och lägger sig på nån.

Chockartat

Så kommer våren och snön blir snöfritt, ett vatten som är kraftigt försurat. När snösmältningen forar till i bä- karna interfluv vad man kallar en pH-chock, vilket kan slå ut livet i vattnet på bara några timmar. Som tidigare redovis- gjorts finns bara en tiundel av fisken i Härjedalens vatten- drag kvar.

På bara tio år har järn-, magnesium- och mangant- fällningar kommit upp till ytan och blivit synliga. Det ser ut som slum, men är i själva ver- ket flockningar av slöta me- taller. Järnet färgar vattnet rödbrunt. Det är omöjligt att dricka det.

I fjol fick kommunen ställa sig medel att kalka fjällen, en jä- tenry norr om Lillheden. I år kan Erik Olofsson påvisa att alkanoten där är livskraftig, och de rödfarna flockningarna försvunnit.

Det gäller att handla nu och försöka få stanna medel till kalkning i Härjedalen. Tack och lov samarbetar läns- styrelsen och kommunen nu med varandra, så chansen har förbättrats betydligt, så- ger Erik Olofsson.

Förra året fanns en pott på

100 miljoner kronor till kalk- ning av försurade vattendrag i Sverige. 80 av dem gick till re- den påbörjade kalkningspro- jekt i södra Sverige, och 20 återstod. Av dessa 20 miljoner kronor fick Härjedalen 3,5 miljoner.

Men Erik är hoppfull om att få bättre geblir nästa år. För 1990-91 kalkylärer han att det behövs 17,5 miljoner kronor för att kalka vattendragen. Från 1991 till 1994 beräknar han att det går ut ytterligare 52,5 miljoner kronor.

Det är bekämparna som konkar. Men de behövs för att få den jämaste spridningen. Densiteten måste inte komma upp i väglöst land för att kunna kalka effektivt där bäckar- na rinner upp, förklarar Erik Olofsson.

Det bräddar med kalkning- en i Härjedalen. Gramarna är kända en indikator på hur all- varligt läget är. 1978 kunde Erik notera hur granar på 900 meters höjd över havet fick mitsfärdade biter som sedan spragades. Nu finns samma pro- blem på bara 500 meters höjd.

Anna Levin

Havs
och Vatten
myndigheten

1991-1993

Kalkningsutredningen

10 LOKALA NYHETER

Nya Norrland, fredag 12 maj 1995

Rasar mot regeringens stopp av kalkpengar

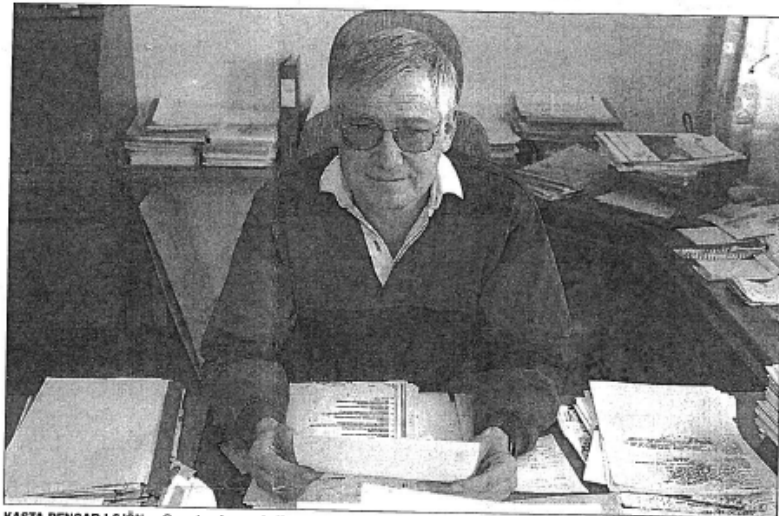
Sven Elfving:
– Det är som
att kasta
miljontals
kronor i sjön

AV ALF-JÖE RUNERIN
HÄRNÖSAND

Regeringen skär kraftigt ned på statsbidragen till kalkning av försurade sjöar.

Ett stort antal av de kalkningsprojekt i Västernorrland som pågått sedan början av 80-talet måste läggas ned.

10-tals miljoner kronor som under årens lopp investerats i dem är bortkastade pengar.

– Det handlar bokstavligen om att kasta miljontals kronor i sjön eftersom sjöarna mycket snabbt kommer att återgå till sitt gamla tillstånd, säger Sven Elfving på länsstyrelsens naturvårdsenhet.

Föregångare

Sven Elfving är ekonomiskt ansvarig på länsstyrelsen för kalkningsprojekten i Västernorrlands län.

Västernorrland har varit något av föregångare när det gäller

KASTA PENGAR I SJÖN. Om vi avbryter kalkningen så påverkas omedelbart den biologiska mångfalden i sjöarna. Det var bokstavligen talat om att kasta miljontals kronor i sjön, säger Sven Elfving på länsstyrelsens naturvårdsenhet.

ler att kalka sjöar.

Redan i början av 80-talet startade man kalkningsprojekt i länet.

– Kalkningsprojekten har pågått oavbrutet sedan dess, säger Sven Elfving.

pH-värdet sjunker

Om inte kalk kontinuerligt sprids varje år i de utsatta sjö-

arna, ungefär 350 stycken i länet, sjunker pH-värdet, och ganska omedelbart återgår sjöns tillstånd till det tidigare, det vill säga en sjö tom på biologiskt liv.

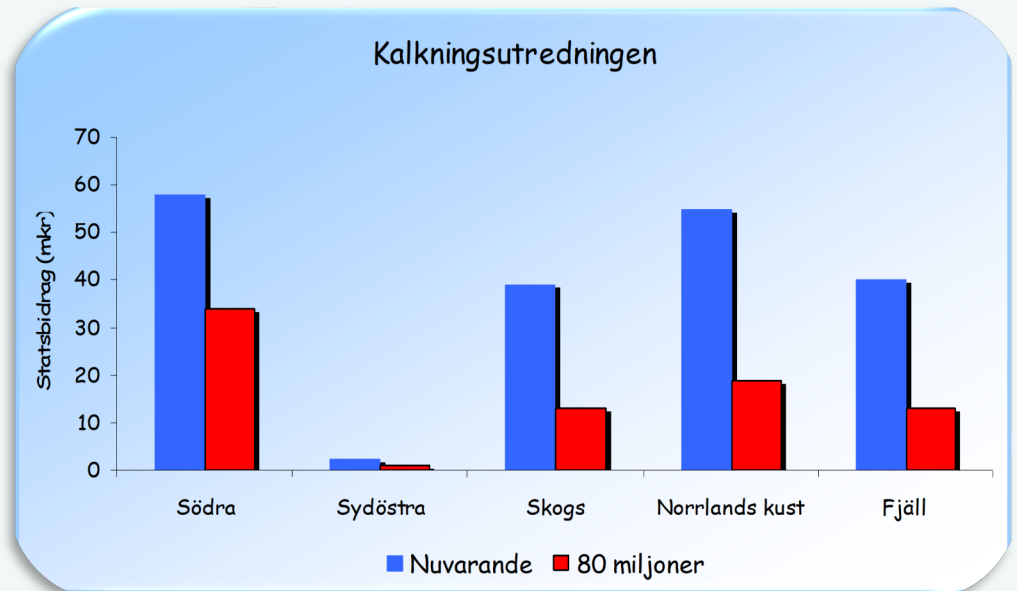
– Det tragiska är att om vi avbryter kalkningen så påverkas omedelbart den biologiska mångfalden som det tagit oss många år att med kalkning

återskapa. Det arbete vi tidigare lagt ned är plötsligt meningslöst, säger Sven Elfving.

90 miljoner mindre

Totalt får länsstyrelserna i hela landet 90 miljoner kronor mindre i kalkningsbidrag. Västernorrland får ungefär 4 miljoner kronor mindre.

FOTO: MONA BENJAMINSEN

» Kvalitetsbrister

» 5 regioner

» 80 miljoner

» Ökat ansvar för Naturvårdsverket

» Nationell plan

Havs
och Vatten
myndigheten

1996

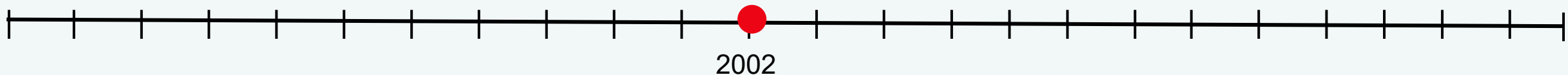
Handbok 2002:1

- » Gemensamma begrepp
- » Modern kalkningsplanering
- » Nya kalkmedel
- » Doserarteknik
- » Vattenkemisk uppföljning
- » Utbildning

**En plattform för
kvalitetsarbetet**

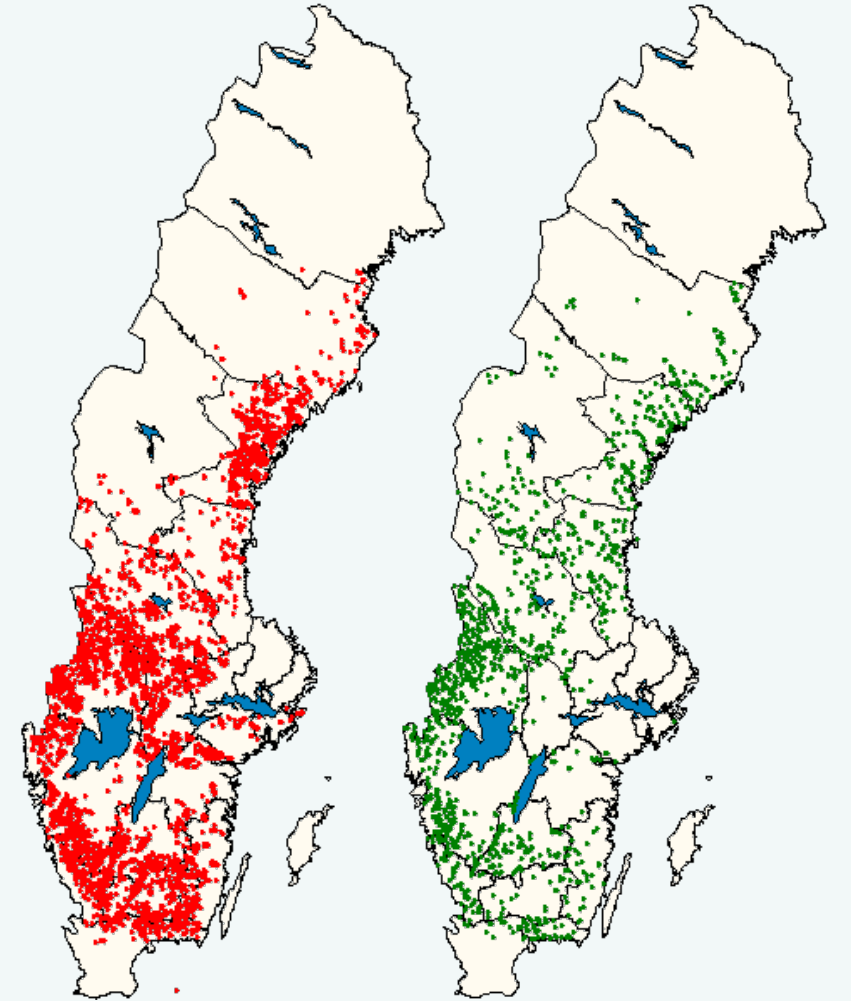
Havs
och Vatten
myndigheten

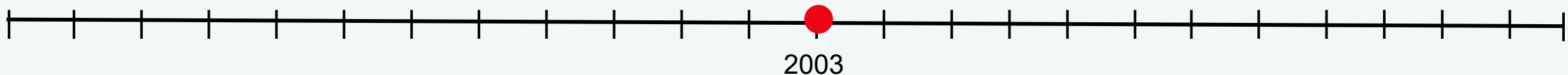
Regionala Åtgärdsplaner 2003-2007

- » Detaljerade beskrivningar av kalkning och uppföljning
- » Granskning och dialog
- » Länsstyrelsernas ansvar betonas
- » Nyckeltal

**Första gången som
Naturvårdsverket ser hur
kalkningen är utformad**

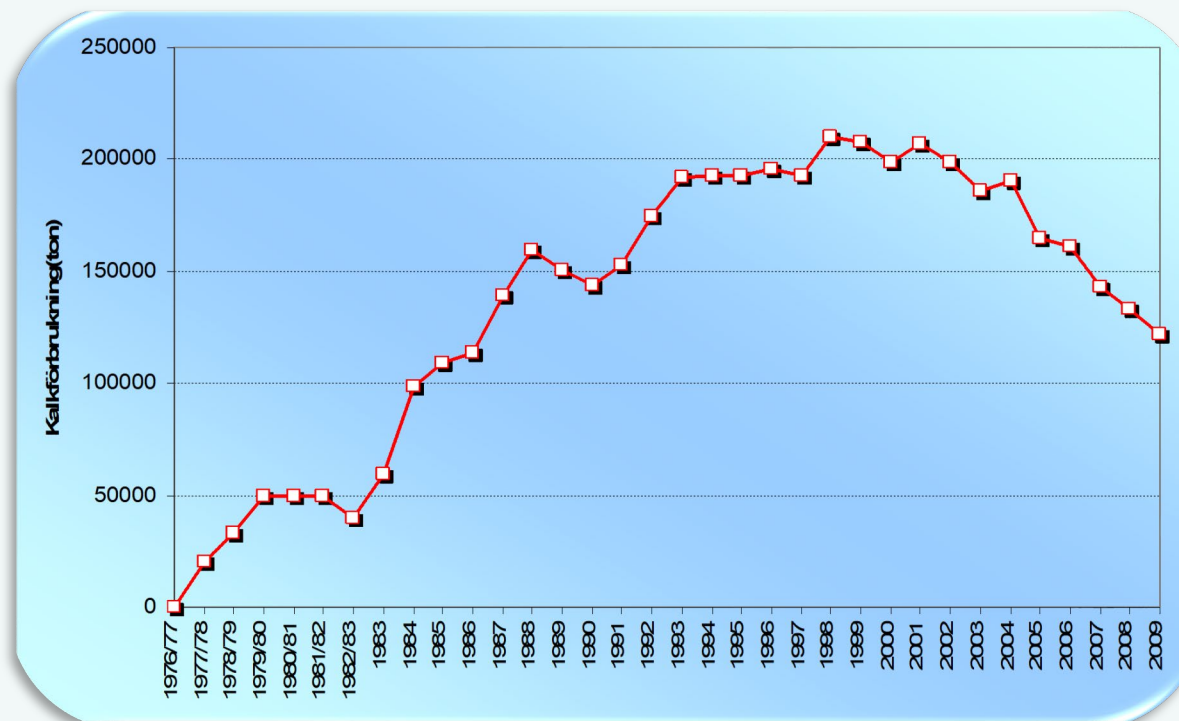

Havs
och Vatten
myndigheten

Ekonomiska styrmedel

- » 2002-2004: Neddragning av kalkmängden med 30% i förhållande till 1997-99
- » Motiverad med minskad försurning, överkalkning och **hög måluppfyllelse**
- » 2005: Våtmarkskalkningen vilande i Jämtland

Havs
och Vatten
myndigheten

2002-2004

Sista kalkmässan?

Umeå 2004

270 deltagare

Myndigheten

2004

Skogsmarkskalkning

- » Försök sedan början av 1990-talet
- » Stort fokus fram till 2008
- » Därefter dödförklarad till följd av att effekten på avrinnande vatten ansågs för liten

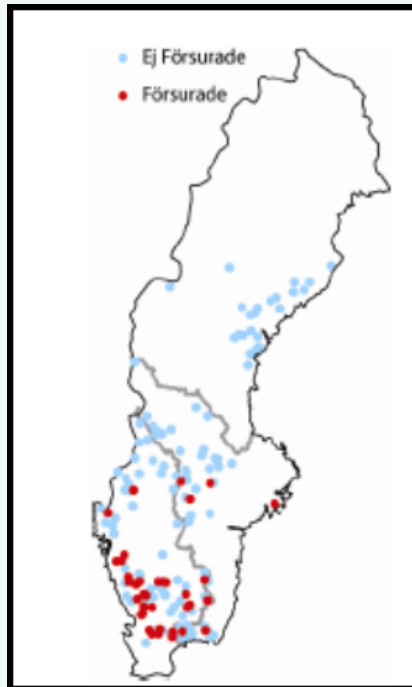

Havs
och Vatten
myndigheten

Fördjupad utvärdering av miljömålet ”Bara naturlig försurning”

”Bedömningen innehåller osäkerheter, men det är helt klart att större delen av målsjöarna (80 %) idag inte längre skulle behöva kalkas för att motverka försurningspåverkan”

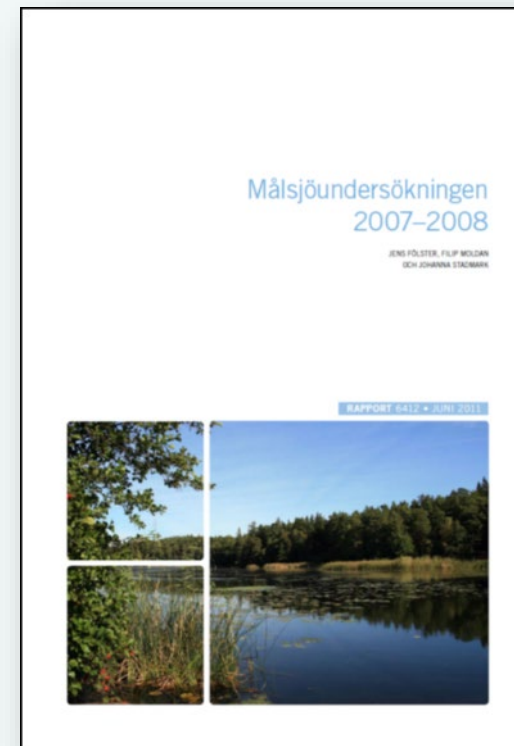
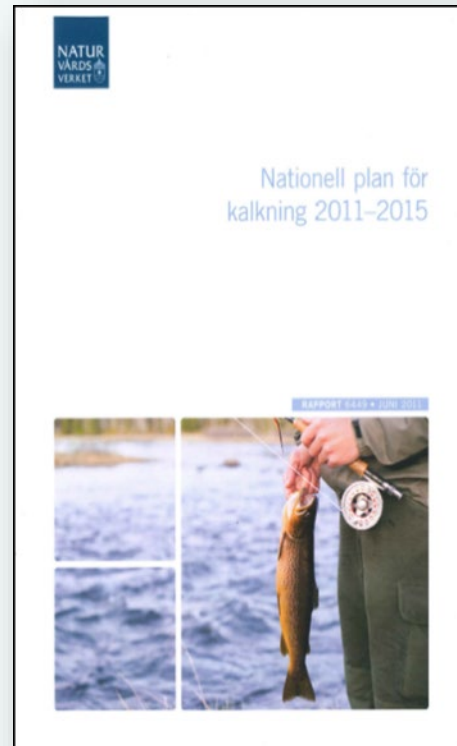
MAGIC och MAGIC-biblioteket

Havs
och Vatten
myndigheten

2007

Arvet efter Fördjupad utvärdering

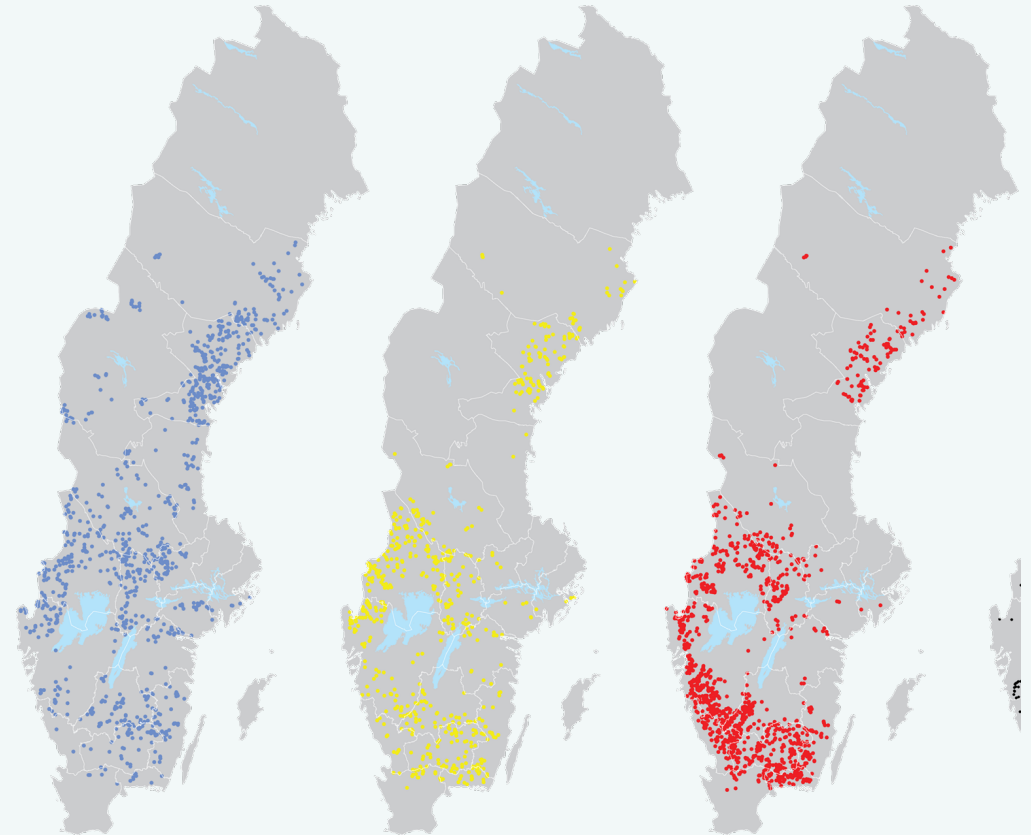

Havs
och Vatten
myndigheten

2010-2020

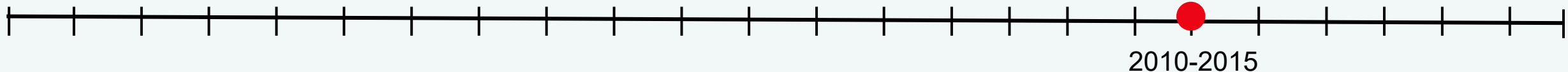
Regionala åtgärdsplaner 2010-2015

Värdera verksamheten
utifrån nya
försurningsbedömningar

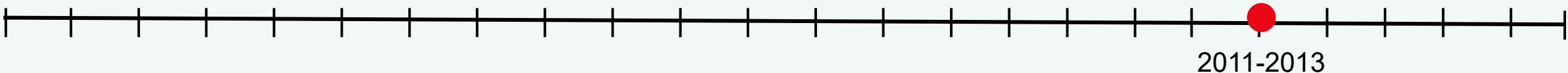
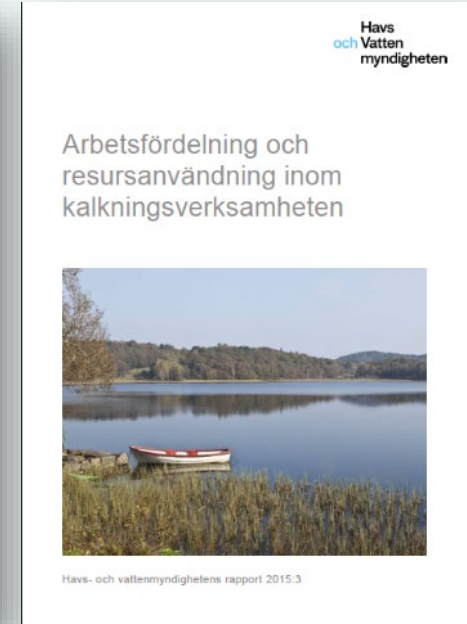
➤ Oförsurade ➤ Osäkra ➤ Försurade

Havs
och Vatten
myndigheten

Havs- och vattenmyndigheten tar över

- » 1 juli 2011
- » Detaljerad granskning av de regionala åtgärdsplanerna
- » De regionala kvalitetsskillnaderna omotiverat stora
- » Kartläggning av arbetsfördelning och resursanvändning
- » Medel till kalkning fördelas till länsstyrelserna i ett integrerat åtgärdsanslag för havs- och vattenmiljö
- » Den årliga behovsprövningen upphör

Fem syntesrapporter

- » Kalkade vattendrag liknar neutrala referenser (fisk och bottenfauna i rinnande vatten)
- » Förhållandet mellan pH och biologi är obefintligt i kalkade vatten (bottenfauna i rinnande vatten och fisk i sjöar)

Havs
och Vatten
myndigheten

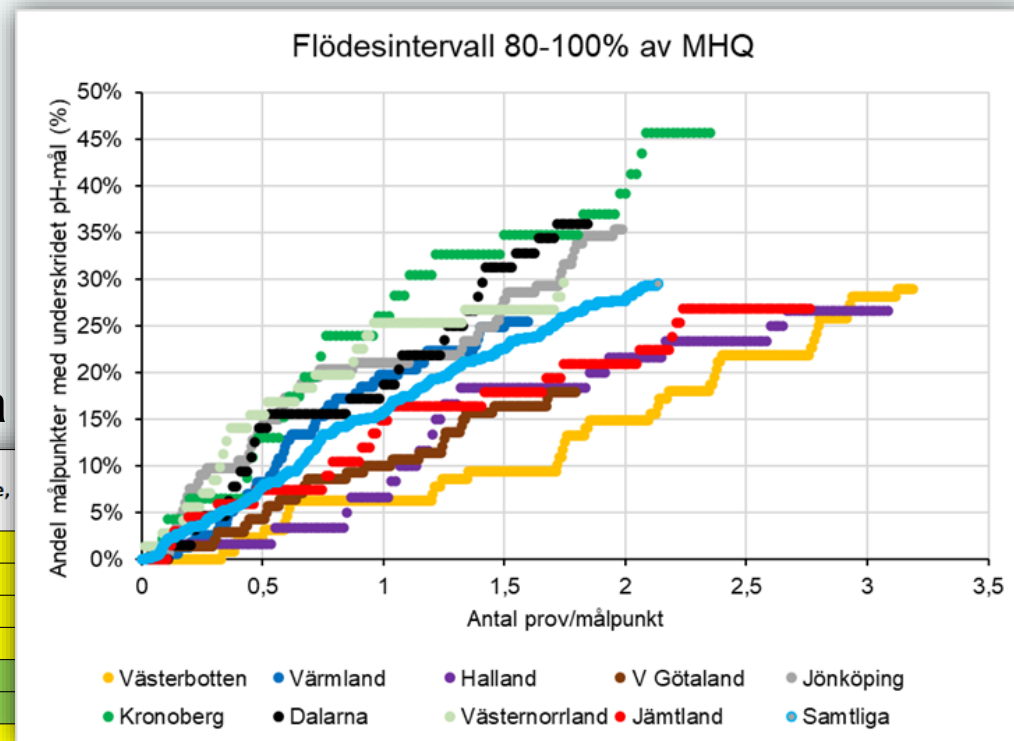

2015-2021

Regionala åtgärdsplaner 2019-2024

- » Granskning och dialogmöten
- » Mycket har förbättrats, men inte kalkningen
- » System för att jämföra måluppfyllelse
- » De regionala skillnaderna fortfarande omotiverat stora

	Åtgärdsplanen allmänt	Avgränsning av åtgärdsområden	Avgränsning av målområden	pH-mål enligt riktlinjerna	Försurningsbedömning	Doserare	Vattenkemisk uppföljning - målvattendrag	Vattenkemisk uppföljning - övrigt	Måluppfyllelse, vattenkemisk
Södermanland									
Östergötland									
Jönköping									
Kronoberg									
Kalmar									
Blekinge									
Skåne									
Halland									
V Götaland									
Värmland									
Örebro									
Västmanland									
Dalarna									
Gävleborg									
Västernorrland									
Jämtland									
Västerbotten									

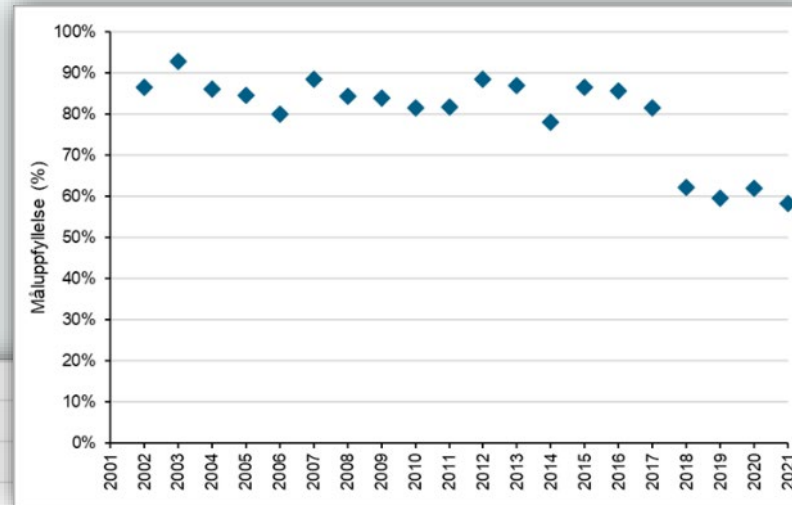
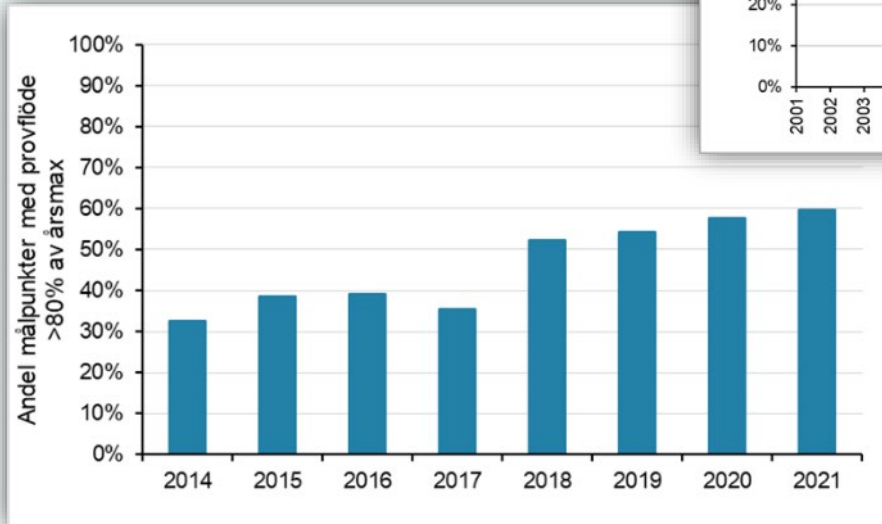

Havs
och Vatten
myndigheten

2021-2022

Svag måluppfyllelse

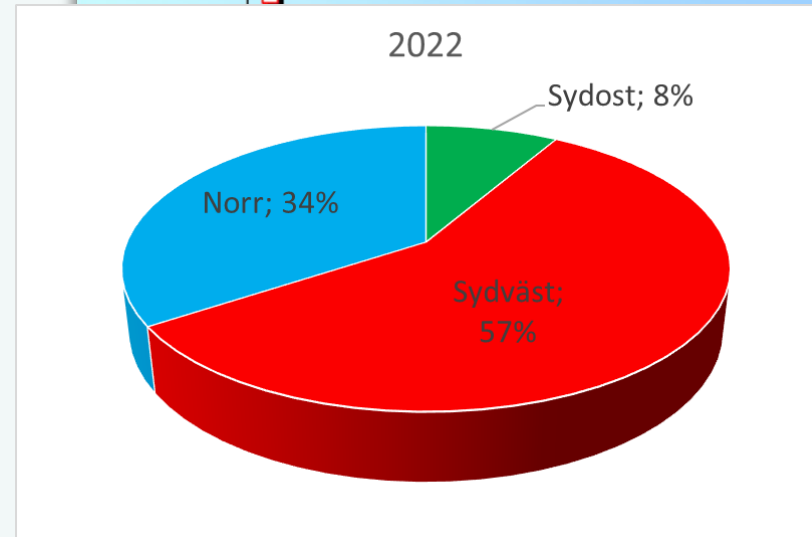
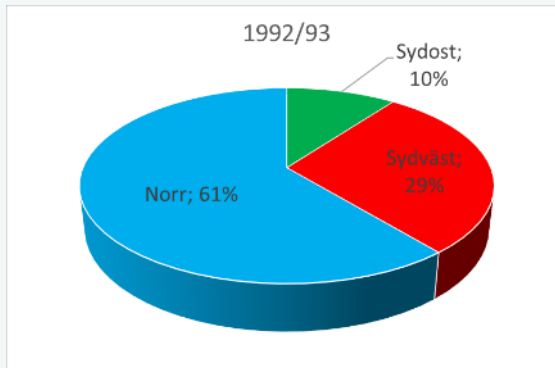
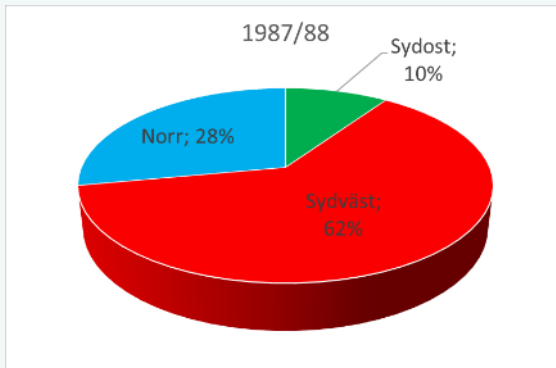
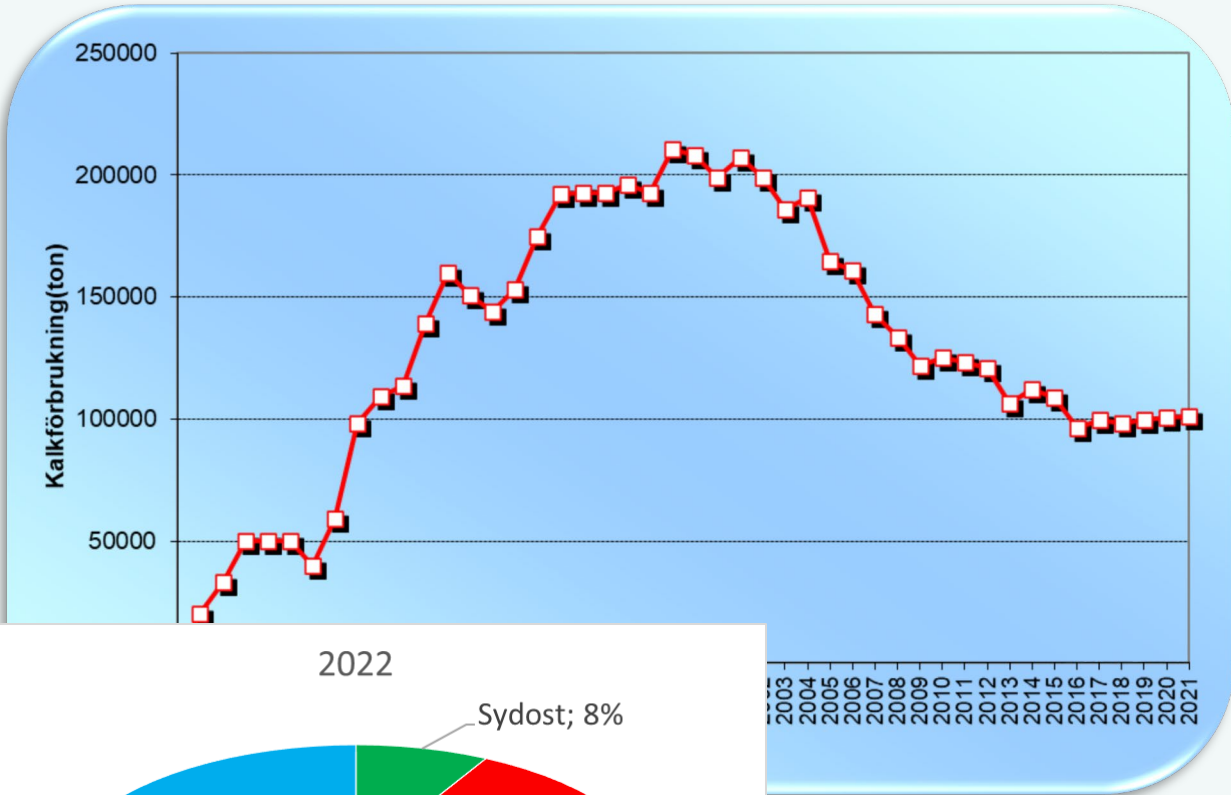
- » Mindre än hälften av målvattendragen klarar de vattenkemiska målen

Havs
och Vatten
myndigheten

Stagnation

- » Ingen behovsprövning av tilldelningen
- » Litet ekonomiskt utrymme för kvalitetsförbättrande åtgärder
- » Kompensation för prisökningar

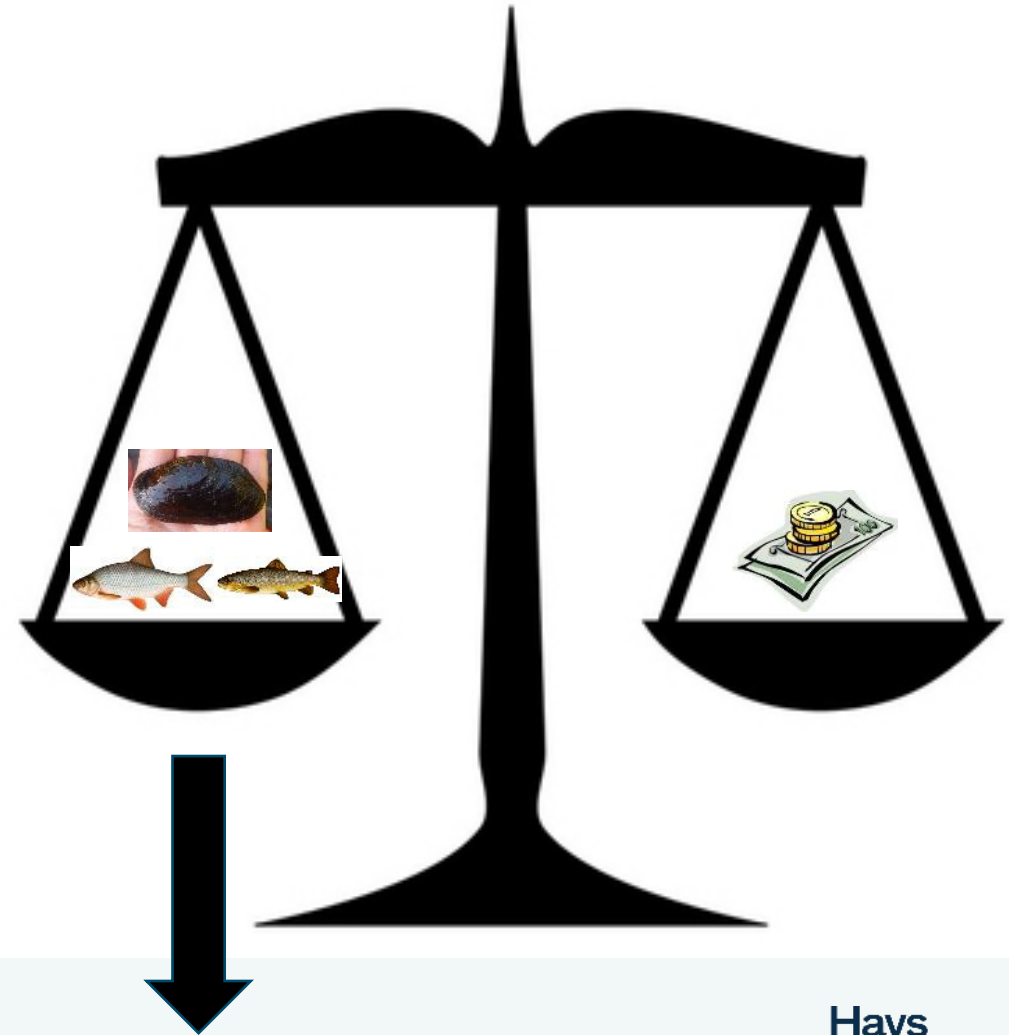

Havs
och Vatten
myndigheten

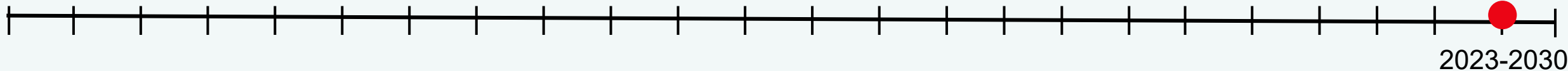
2013-2022

Stor samhällsnytta

- » Värdering av betalningsvilja i form av enkät till ett representativt urval av befolkningen
- » Nyttan 40-50 gånger högre än kostnaden

Havs
och Vatten
myndigheten

Framtidens kalkning

» Kommer senare idag

